

За различieto и равнопоставеността

Настоящото издание е осъществено с подкрепата на
Институт Отворено Общество
София

Фондация П.В.А.С.

Фондация П.В.А.С.

За различieto и равнопоставеността

Ромите за самите себе си 07

Дискриминацията 20

Домашното насилие 27

Към какво се стремим 31

Съдебни решения и прецеденти в България 33

Бележки в края 35

Фондация **П.У.Л.С.**

За различieto и равнопоставеността

Фондация **П.У.Л.С.**

Перник 2007

гизааин www.kandreev.com

За различieto и равнопоставеността

Какво ни накара да създадем тази книжка?

Вярваме, че всички хора на този свят се раждат равни и имат равен старт в живота. Начинът, по който ще се случи животът на всеки един от нас обаче, ще ни направи различни. В зависимост от семейството, в което ще израснем, от това в коя част на света ще живеем, какви събития ще съпровождат нашия живот, всеки един от нас ще придобие различни черти на характера. В резултат на тези различни обстоятелства на живот, всеки един от нас ще възприема случващото се през своя собствен поглед. Никой няма да може да възприеме света по абсолютно същия начин като човека до себе си. А какво остава за хората от различни етноси. Различията във възприятието на света в този случай са още по-големи. Този факт прави живота ни колкото интересен, толкова и труден.

Факт е обаче, че когато се опитваме да разберем как мисли човека срещу нас и да опознаем вътрешния му свят, бариерата между нас се вдига, а когато тя се повдигне, това ни дава възможност да се доближим до човека срещу нас, да навлезем в неговия свят, да забележим колко различно е в този свят и да си позволим да се заинтригуваме. Опознавайки неговата територия, започваме да разбираме и да си обясняваме защо той мисли по толкова различен от нас начин в една и съща ситуация. Изследвайки я, напрежението у нас, дължало се на досега непознатото в света на другия, спада... Опознаването води до разбиране. Разбирането води до приемане. Това е, което се опитваме да постигнем в следващите страници – да направим заедно една крачка напред към по-доброто познаване на хората от един различен етнос - ромският етнос. Заради българите, заради ромите, заради животът, който живеем заедно.

За кого е предназначена тази книжка?

- За този, който се стреми към това да разбира различията между хората.
- За този, който усеща света като място, в което живеят равни, но не еднакви хора.
- За този, който е мотивиран да вложи енергия в това различията да не водят до дискриминация.
- За този, който вече е направил първата крачка към това и е посегнал към тази книжка.

За какво се говори в нея?

В тази книжка се опитваме да представим част от нещата, които ни правят различни хора и тези, които са по някакъв начин общовалидни. Вероятно списъкът на тези неща е много голям, затова в тази книжка се опитваме да разгледаме само един аспект. **РОМСКИЯТ и БЪЛГАРСКИЯТ етнос** - основното, което ги отличава, /условията на живот, нравите, обичаите, ценностите/ и дискриминацията като явление в българската действителност и като един възможен резултат от съществуващите различия. Много са и причините, поради които хората се чувстват подобни – това са както радостите, които всички изпитваме, така и за съжаление проблемите и трудностите, с които хората се сблъскват, независимо от етноса, към който принадлежат. В следващите страници говорим и за това как различията намират отражение в начина, по който хората от българския и ромския етнос преживяват трудностите, които се наблюдават както в ромския, така и във всеки друг етнос - в лицето на домашното насилие.

Народните приказки на всеки народ отразяват в много висока степен неговата култура и ценности, стремежи и тревоги. Подбрахме част от най-популярните публикувани ромски приказки и по-долу прилагаме извадки от тях. Правим това с идеята, че наблюдателният читател ще улови основни, типични характеристики на ромските герои и ще успее да усети възприятието, което ромите в тези приказки имат към живота като цяло. Без да претендираме за изчерпателност и пълнота на илюстрацията, тези приказки позволяват едно докосване до част от всичко онова, което се съдържа в думата „ром“.

Ромите за самите себе си

/из ромски народни приказки/

Божията благословия

Едно време всички народи живеели заедно. Добре, ама Господ още ходел по земята, та хората се наговорили да го намерят и да му се примолят да ги раздели, тъй че всеки народ да си знае работата.... Събрали се народите – роми, българи, евреи, турци... Всички. Намерили Господ и се примолили:

Господ! Защо не разделиш народите, та всеки да си знае работата!

Как да ви разделя, като всички сте ми равни. Защо да ви разделям? – недоумявал Господ.

Не! Ние искаме да ни разделиш и да ни благословиш, та всеки да си знае работата...

Добре, щом толкова настоявате, ще ви разделя – отстъпил накрая Господ. Почакайте ме тук. Ще ви повикам след малко.

Прибрал се той в покоите си и не знаел какво да направи. Мислил, мислил, но нямало как – вече дума бил дал.

А отвън хората чакали, чакали и започнали да негодуват. Най-напред се развикал българинът:

- Господи, каква е тази работа от тебе?

Без много да му мисли, Господ благословил:

Хайде, българи! Работата да е ваша!

След него и турчинът се възмутил:

Господи, какъв е тоя чорбаджиклък от тебе!

Хаирлия да ви е чорбаджиклъкът! Ваш да е! – благословил турците Господ.

После и евреинът се провикнал:

А бе, Господи! Каква е тази сметка от тебе?

Хайде, сметката ваша да е! – благословил и евреите той.

Последен към него се обърнал ромът:

А бе, Господи! Каква е тази простотия от тебе?

Хайде роме! Простотията ваша да е! – благословил и тях Господ.

Така благословил Господ народите и досега всеки си носи орията.

● Нашият коментар

Нека си зададем въпроса: „Що е простотия?“. Всеки човек с изследователски дух ще свърже думата с нейния корен - „прост“ - и ще се свърже с една извечна истина от живота - **че в простите неща винаги има вложен дълбок и сложен /често неразбираем/ смисъл. Ако простите неща са тезе, които са неподредени от човека, то те принципно се приемат за хаотични /неподредени/. А философите твърдят – „Хаосът е най-добрия ред.“**

Може би всъщност едно от най-трудните неща е човек да си позволи да заложу на автентичността, която понякога е разбрана като простотия.

● Факти

Характеристики на ромския етнос

Да бъдеш ром в продължение на много векове е означавало да виждаш света като

враждебен, като място, където осигуряването на прехраната е опасна работа, където винаги рискуваш да те пребият или да те прокудят. Една от особените черти на ромската култура е, че допускането на **външни лица в ромския свят вероятно е много по-трудно, отколкото при много други култури.**

„Гадже“, както ромите наричат нециганите, са смятани за различна раса и вид същества, чиито основни ценности са икономически. Най-голямата обίδα от страна на „гадже“ е мнението им, че ромите са склонни към омърсяване. „Гадже“ обръкват решаващата разлика между чисто и нечисто. Ромите са склонни да смятат всяка болест и физически недъг за заразни. Ром, който се храни заедно с „гадже“ или работи за тях, обикновено се определя като нечист

/външно вмешателство, което нарушава установения ред/ от ромската общност. Съответно, освен в най-изгодния случай - изкарването на пари или поради икономическа необходимост, контактът и обвързването с „гадже“ са забранени.

Руда Дзурко, ромски художник, споделя: „Баща ми казваше, че за неромите ромът е човешко същество само, когато е далече. Щом се приближи, той става просто циганин.“ Социалната дистанция между неромите и ромите се изразява и от ромската поговорка „Ромите с ромите, неромите с неромите“.

При ромите се наблюдава 69.9 % неграмотност според преброяването от 1970 г.

От една страна „гадже“ обществото няма голям интерес ромите да са в училищата; от друга страна ромските родители не виждат в институционалното образование никакво предимство за децата си. Един словашки ром споделя: „Баща ми имаше навик да казва: Няма да седнеш на писалище, чу ли! Няма да станеш образован господин. Виждал ли си някога лекар или нотариус ром? Такова нещо никога не е съществувало по света! За какво ти е тогава училището? Хайде, граввай цигулката!“

Във всяко общество социалната група, която е мнозинство, поради самия факт, че е

мнозинство – което обикновено означава, че тя е елементът, който взема решенията и разполага със законите – трябва да се разбира социалния и историческия произход на малцинството, което се опитва да интегрира. Една стара ромска поговорка гласи: “Хората се учат на всичко, и на добро, и на лошо”.

Добре би било, ако обществото на мнозинството даде шанс на ромите да се научат по-скоро на добро, отколкото на лошо, като уважи етнокултурната им уникалност.

● Разпространени стереотипи и предсразсъдъци за ромите

Ромите са странстващ народ

Ромите като „щастливи скитници“: крайна бедност, огромни нива на безработица, много ниска степен на грамотност, висока детска смъртност, продължителност на живота с 15 години по-ниска от средната.

Може би се заблуждаваме, че всичко това не означава нищо за ромите, докато те могат да се движат свободно.

Изчислено е, че 3 до 5 процента от всички роми са скитници или временно се местят във връзка с професионалната си активност. Схващането, че “Ромите имат номадска кръв”, се прилага за всички роми, може би, защото това помага да се поддържа жива идеята за екзотичните аутсайдери и осигурява довод за държането им в периферията на обществото.

Ромите за самите себе си

/из ромски народни приказки/

Свети Васили Застъпник

Наслушал се Господ на хорските жалби. Омръзнало му все от роми да се оплакват. Кой излъгал – ром! Кой откраднал – ром! Кой не спазил закона – пак ром! Дошло му до гуша един ден и решил да погуби всичките роми. Подмамил ги да отидат на един голям мост..., той го чулил на дъве и ромите политнали към дълбоката вода. Всички светии били вече там и се радвали на решимостта на Всевишния. Последен се доблякъл куцията Свети Васили и като видял какво става, възмутил се и възкликнал: -Какво правиш, Господи! Не ги погубвай, та нали и те се твои чада! – и се втурнал да ги спасява. Преди да стигнат до бездната, той ги сграбчил и ги пренесъл на брега.

● Нашият коментар

Светият - Закрилник на цял народ – КУЦ!

Какво ли стои зад това? Може би отговорът е във вярването, че само човек с определени вродени или придобити различия и например физическа увреденост може да познае и разбере чуждото различие!

Може би сега е моментът да се запитаме: „Що е това дискриминация?“

Дали е случайно това, че в Закона за дискриминацията под един знаменател са поставени **физическото увреждане и етническата принадлежност** !?.

Ромите за самите себе си

■ Разпространени стереотипи и предсразсъдъци за ромите

Ромите са щастливи аутсайдери

Животът на аутсайдерите рядко е щастлив. Ромите са страдали в продължение на векове от дискриминация и преследване, които кулминират в нациския геноцид. Много източно-европейски роми се сблъскват с условия на живот, подобни на тези на хората, които живеят в слаборазвитите държави.

Ромите страдат от умствена недостатъчност

Общото ниво на образованост на ромите е ниско поради две причини: като резултат от съществуващата дискриминация срещу ромчетата в училище, и също така поради бедността и нищетата в много ромски семейства и тяхната подозрителност по отношение на образователната система. Наистина е трудно да бъдат убедени родителите от ромски произход да подкрепят образованието на децата си, тъй като децата са дискриминирани в училища, за това, че са роми.

Ромите за самите себе си

/из ромски народни приказки/

Съветите на Господ

Един ден Господ слязъл на земята и тръгнал да види как живеят хората. Така стигнал при ромите. Намерил ги да се карат и да се бият, шели да се изпотрелят. Той ги поусмирил и ги попитал:

Ромите за самите себе си

Ей, роми, защо се карате така?

- Ами нито можем да се разберем, нито можем да се спогодим, нито можем нещичко да поделим. Този иска това, онзи иска онова, нямаме си погодия и затова сме такива голи.

▲ Нашият коментар

Приказката пресъздава хората от ромския етнос като изцяло насочени навътре към себе си. Хората са ангажирани с търсене и преоткриване на себе си – **като деца, записани в играта!**

Самите роми описват себе си в приказките си с бурен и избухлив нрав. Придават на себе си качества като нетърпеливост, импулсивност и некомформно поведение. В приказките се усеща самоцрония за това, че тези техни характеристики им пречат да водят стабилен и сигурен живот и правят така, че на ромите да бъдат приписвани всички престъпления.

Може би в това стои основата на недоверието от страна на ромите в регламентираната от други етноси/българския/ законова система!

● Факти

Още от началото на ромското разселване в Западна Европа (14-15 век) европейците забелязват, че навсякъде ромите държат на правната си автономия, т.е. да бъдат съдени само от вождовете си и своите закони. На водачите на таборите (войводи, чери-баши) се дава право да изпълняват и наказанията, понякога потвърждавано даже в грамотите, които са издействали от папи и императори. В някои страни, в това число и сред уседналите роми на Балканите, и до днес се е съхранила една

особена институция - ромския съд (романо крис), която в България се нарича **мешере**. Жалбите до мешерето обикновено са за побягнали булки или обезщетения, но се вземат решения и по проблеми от неправилен характер - актуални въпроси от ромския живот, също за поведението в конкретна политическа ситуация. Членовете на съда са нечетен брой хора, ползващи се с уважението на съплеменниците си, които се канят винаги по конкретен повод. Мястото в мешерето не е наследствено, а заслужено чрез репутация на рода и конкретния човек, като понякога - ако спорът е между хора от различни групи - може да се поканят съдии от трета, незаинтересована в случая общност. Заседанията се провеждат в специално изчистени за целта стаи, а съдиите, след ритуално измиване, се канят да седнат върху нови килими или овчи кожи. Доказателственият материал се събира чрез кръстосан разпит на страните и евентуални свидетели. Писмени доказателства се приемат по-рядко, защото не може да се назначи експертиза. Присъдите най-често се свеждат до глоби, обезщетения и „съдебни разноски“ относно призоваването на съда. Практиката не изключва заинтересуваният да обжалва, но тогава той организира следващото „заседание“ на разширения състав или новия съвет на свои разноски. Неподчинението може да доведе след себе си афорестване - снемане на родовата закрила за непокорния, което при такава степен на конфронтация и сегрегация фактически е равно на гражданска смърт. Не всички цигански групи признават мешерето. В България това са племенните общности на калдгерарите и калайджииите. Според закона в България институцията мешере не съществува, въпреки че наличието ѝ е факт и през 1997 г. е учредено Върховно ромско мешере.

Разпространени стереотипи и предразсъдъци за ромите

Типичният ром

Под "видими роми" се разбират хора, които "изглеждат като роми": жени с дълги тъмни коси, дълги шарени поли, огромни златни обици и тълпа невръстни деца около тях. Наистина повечето ромки изглеждат така, но се срещат и роми, които често не попадат в тази картина, които не се различават по нищо на външен вид от хората от български етнос .

Ромите за самите себе си

/из ромски народни приказки/

Намерили му колая

Имало едно време едно много бедно ромско семейство. Задал се празник, а те нямало с какво да го посрещнат. ...

- Сетих се – извикал радостен мъжът. Вечерта преди празника аз ще заудрям силно по масата, а ти ще завикаш колкото ти глас държи. Съседите ни българи ще чуят и ще довтасат да ни разтърват. След това ще ни поканят и на гости.

Речено – сторено. Дочули разправията богатите съседи и веднага довтасали.

- Защо се карате, бе хора? – попитали ги те.

- Как да не се караме, съседи? – възмутено заобяснявал мъжът. – Дадох ѝ последните си пари да пазарува за празника, а тя взела, че ги изгубила!

Ромите за самите себе си

- Такава ли била работата! – усмихнал се добрият съсед и поканил ромите на гости. Отишли у тях и яли и пили предоволно.

▲ Нашият коментар

„Винаги има кой да помогне и да се намери начин!“- това е основното послание на тази приказка. В приказките българите обикновено са описвани като богати и добри, а героите на ромите често са мързеливи, добродушни и с късмет.

Вярата в доброто и в спасението като типична характеристика в идеята на ромите за света - това е основният мотив в тази и повечето ромски приказки.

■ Разпространени стереотипи и предсразсъдъци за ромите

Ромите крадат

Обвинението в кражба, която се приема за истинска тяхна характеристика, е може би най-обичайният предразсъдък за ромите. В стари времена те са били обвинявани в кражба на пилета и яйца; днес на ромите се преписват дребни престъпления като джебчийство и влизане с взлом.

Разбира се не би било редно да се твърди, че ромите не крадат. Точно както би било глупаво да твърди също, че хората от всеки един друг етнос не крадат. Фактът, че много роми живеят в неопикуема бедност, може би, прави по-вероятно за някои от тях да превърнат дребната престъпност в стратегия за оцеляване.

Ромите за самите себе си

Ромите за самите себе си

/из ромски народни приказки/

Мързеливият ром

Имало едно време мъж и жена роми. Мъжът бил толкова мързелив, че не ставал от постелята, а жената се чудела как да изхрани многобройната челяд. Един ден той имал работа и си останал вкъщи, а тя забрала най-големия си син и отишли с него в гората. Привечер натоварили каручката и подкарали към селото. Не шеш ли, тя се закачила на един прогнил пън и се катурнала. В зейналата яма ромката намерила гърне пълно с жълтици. Уплашила се и помислила: „Ами ако ме види някой? Я по-добре, като си отидем да разкажа всичко на моя мързелив ром, та белким ми помогне.“ Вкъщи жената разказала всичко на мъжа си.

- Ако е писано тези пари да бъдат наши, сами ще си дойдат у дома — казал той и се обърнал на другата страна.

Завайкала се жената — шо да стори? Та оставя ли се толкова имане? Нямамо как — отишла при брат си и му разказала всичко. По-добре да дели наполовина, отколкото нищо. Дватамата решили още по-съмвало да угат в гората.

Легнал си братът, ала алчността не му дала мира и той тръгнал да дири гърнето още през ноца. Скоро го намерил, но когато вдигнал капака, месечината така озряла жълтиците, че те му се привидели като змии. „Брей, каква била работа-та! — озорчил се той. — Толкова години да ѝ помагам, а тя при змиите да ме праща!“

Кръвта му закипяла за мъст. Нарамил той внимателно гърнето, върнал се в селото, покачил се върху покрива на сестрината си колиба и, без много да му мисли, изсипал

Ромите за самите себе си

гърнето в комина. От звъна на падащите в огнището жълтици мързеливият ром се събудил и сръгал жена си:

- Ставай, ромние! Парите, дето си намерила в гората, влизат през комина. Казах ли ти, че ако са наши, ще си дойдат сами.

Скочила жена му като попарена. Видяла в угасналото огнище жълтиците и си помислила - „Чак сега разбирам какъв умник ром съм имала!“ И припнала да събира парите. Така се отървали те от немотията и оттогава се знае, че на мързеливия и Господ му помага.

▲ **Нашият коментар**

Акцентът отново е поставен върху съдбата и че това, което е „Писано ще се случи!“ - без усилия и често против волята на човека.

Често в ромските приказки витае възприятието за „орисията“ и това, че ромите си носят съдбата такава, каквата им е отредена. Сякаш негласно се обединяват в твърдението, че някой друг е отговорен за орисията на ромите, която те нямат силата да променят чрез собствените си воля и действия.

■ **Разпространени стереотипи и предсразсъдъци за ромите**

Ромите не искат да се интегрират

Много често ромите, които вече са се интегрирали и са достигнали приличен стандарт на живот, с нежелание идентифицират себе си като роми, защото се страхуват, че общественото „петно“, асоциирано с ромската идентичност, може да застраши позицията им в обществото.

Ромите за самите себе си

Тези и други разпространени стереотипи по отношение на българите от ромски етнически произход са причината за създаване на натрупания от вярвания, които в последствие довеждат до **дискриминация**.

Дискриминацията

**„КАКВОТО НАПРАВИШ- ВИАГИ ТИ СЕ ВРЪЩА“ или
„КАКВОТО ПОСЕЕШ ТОВА ЩЕ ПОЖЪНЕШ“**

/Из българските поговорки/

Смисълът на тези две поговорки може да бъде пречупен през темата на настоящата книжка по този начин:

Дискриминацията винаги се връща към теб!

- Спомни си колко пъти си чувал чужденци да казват, че българите били автокрадци, сводници, проститутки, въобще опасни хора и по- далеч от тях.
- Спомни си как си се чувствал в такива моменти.
- Това обидно „лепене на етикети“ се нарича Дискриминация!
- В България живеят етнически и верски групи, които всеки ден стават жертва на пренебрежение и изключване от групата на мнозинството по явни или по-индиректни начини.
- Това също се нарича дискриминация!

Постави се на тяхно място и помисли как би се чувствал. Това ги унижава - същите неща не унижават ли и теб!

Дискриминацията, която произвеждаме винаги ще се връща към нас. Нека сами да решим ще продължаваме ли да я поддържаме с пасивност!

Дискриминацията не е проблем само на ромската част от нашето общество – тя всъщност е проблем на седем милиона български граждани!

От 2003 година в българското законодателство съществува закон, който урежда защитата срещу всички форми на дискриминация. Целта на този закон е да осигури на всяко лице правото на равенство пред закона, равенство в третирането и ефективна защита срещу дискриминацията

Какво знаем за... дискриминацията и домашното насилие в ромското семейство

Дискриминация на основата на раса, цвят или принадлежност към етнос (расова дискриминация) е нарушаване на човешките права.

Икономическите, социалните и културални права се основават на схващането, че икономическите и социални лишения не бива повече да бъдат приписвани на волята на Бог или Съдба, както винаги е било в историческото развитие на човечеството.

Втората основна предпоставка е, че тези хора, които не са в състояние да упражняват своите права не бива автоматично да бъдат обвинени за своето положение, под предлог, че са мързеливи, неприспособени или разточителни.

Подходът основаващ се на правата, е базиран на убеждението, че всяко човешко същество - само за това, че принадлежи към човешкия род- притежава права. А едно от тези права е задължението от страна на околните да го уважават, защитават и осъществяват.

Един подход, основаващ се на правата, включва процес на предоставяне на възможност и овластяване на хората, които не упражняват своите права да предявяват претенции към тях.

Дискриминацията

"...терминът "расова дискриминация" означава всяко разграничаване, изключване, забрана или предпочитание на основата на раса, цвят, произход, национален или етнически, което има за цел или ефект наанулиране или пречка при самоопределяне, използването на равна основа на човешките права и фундаменталните свободи в политически, икономически, социален, културен или във всякакъв друг аспект на политическия живот."

Международна Конвенция за Елиминиране на всички Форми на Расова Дискриминация

Фундамент на принципа на анти-дискриминация, са правата на членове на расови, етнически и национални малцинства на равенство и еднаква защита пред закона

Държавата има задължението да предотвратява, наказва и да търси решения срещу расовата дискриминация.

Законът за защита от дискриминация (Обн., ДВ, бр. 86 от 30.09.2003 г. - в сила от 01.01.2004 г., изм. ДВ бр. 70/2004 г., бр. 105/2005 г., бр. 30, изм. доп. ДВ бр. 68/2006 г.) определя като:

Пряка дискриминация - всяко по- неблагоприятно третиране на лице на основа на признаците по Чл. 4, ал. 1 / **пол, етническа принадлежност, гражданство, произход, образование, увреждане, възраст, семейно положение.....**/ в сравнение с третирането на друго лице при сравними сходни обстоятелства.

Макар правата на човека да са формализирани в конвенции и договори, техния произход и обосновка са пред- и извън законови. С други думи правата на човека не са творение на закона или законодателите, те не съществуват само защото така

Дискриминацията

казват правителствата и държавите. Те са по- скоро морални права, произтичащи от принадлежността ни към човешкия род и като такива са стандарт, спрямо който законът може да преценява.

Много хора вярват, че Ромите не могат да страдат от дискриминация, защото Конституцията или друг закон декларираш дискриминацията като незаконна, открито признава Ромите като малцинство или група. Това, че съществуват местни конституционални или законови разпоредби забраняващи дискриминацията не е гаранция, че дискриминацията не се проявява. Съществуването на закон срещу дискриминацията в нашата страна не означава, че е невъзможно да страдаме от дискриминация – това само означава, че ние имаме инструмент да се борим срещу дискриминацията. Фактически, може да страдаме ежедневно от дискриминационни действия насочени към нас.

Дискриминацията

"...терминът "расова дискриминация" означава всяко разграничаване, изключване, забрана или предпочитание на основата на раса, цвят, произход, национален или етнически, което има за цел или ефект наанулиране или пречка при самоопределяне, използването на равна основа на човешките права и фундаменталните свободи в политически, икономически, социален, културен или във всякакъв друг аспект на политическия живот."

Международна Конвенция за Елиминиране на всички Форми на Расова Дискриминация

Фундамент на принципа на анти-дискриминация, са правата на членове на расови, етнически и национални малцинства на равенство и еднаква защита пред закона

Държавата има задължението да предотвратява, наказва и да търси решения срещу расовата дискриминация.

Законът за защита от дискриминация (Обн., ДВ, бр. 86 от 30.09.2003 г. - в сила от 01.01.2004 г., изм. ДВ бр. 70/2004 г., бр. 105/2005 г., бр. 30, изм. доп. ДВ бр. 68/2006 г.) определя като:

Пряка дискриминация - всяко по-неблагоприятно третиране на лице на основа на признаците по Чл. 4, ал. 1 / **пол, етническа принадлежност, гражданство, произход, образование, увреждане, възраст, семейно положение.....**/ в сравнение с третирането на друго лице при сравними сходни обстоятелства.

Макар правата на човека да са формализирани в конвенции и договори, техния произход и обосновка са пред- и извън законови. С други думи правата на човека не са творение на закона или законодателите, те не съществуват само защото така

Дискриминацията

казват правителствата и държавите. Те са по-скоро морални права, произтичащи от принадлежността ни към човешкия род и като такива са стандарт, спрямо който законът може да преценява.

Много хора вярват, че Ромите не могат да страдат от дискриминация, защото Конституцията или друг закон декларираш дискриминацията като незаконна, открито признава Ромите като малцинство или група. Това, че съществуват местни конституционални или законови разпоредби забраняващи дискриминацията не е гаранция, че дискриминацията не се проявява. Съществуването на закон срещу дискриминацията в нашата страна не означава, че е невъзможно да страдаме от дискриминация – това само означава, че ние имаме инструмент да се борим срещу дискриминацията. Фактически, може да страдаме ежедневно от дискриминационни действия насочени към нас.

В рамките на няколко месеца през 2006 година бе проведено наблюдение на съда от страна на представители на нашата организация, по време на което бе установено следното:

ДИСКРИМИНАЦИЯ на базата на ПОЛ

При Гражданските дела се забелязват следните особености:

● По-резки и обезценяващи вербални и невербални послания от страна на съдията към свидетелите или пострадалите от женски пол, както и обвинителни или предубедени въпроси и забележки. **Не рядко са били наблюдавани и прояви**, които могат да се

определят като вербална агресия.

- Значително по-толерантно и подкрепящо поведение и отношение към страните от мъжки пол. Забелязва се ясна тенденция за обръщение към мъжете /свидетели/ на „Вие“, а към жените /свидетели/ на „Ти“, по време на разпитите.

Пряка дискриминация - «по-неблагоприятно третиране на лице на основата на пол, отколкото е третирано друго лице при сравними сходни обстоятелства» чл.4 (2) /;

ДИСКРИМИНАЦИЯ на базата на ЕТНИЧЕСКА ПРИНАДЛЕЖНОСТ

При Гражданските и Наказателните дела се забелязват следните особености:

- от страна на **съдията** - по-предубедено и по-подценяващо отношение към ромите.
- от страна на **адвокатите и прокурорите** - по-фамилиарно и по-неуважително отношение и поведение към подсъдимите от ромски произход.

Допуска се не-еднакво отношение при проверка на роми и не роми още при входа на съдебната палата – достъпът до сградата обикновено е по-труден за ромите /задават им се въпроси, каквито не се задават на неромите, дълго ги разпитват за какво точно ще влязат, искат да си покажат призовките за делото /.

Като граждани на света, ние хората търсейки себе си и своята идентичност сме склонни да се „разграничаваме“ непрекъснато от другите.

В утвърждаване на своята уникалност много често дискриминираме останалите по различен признак, често не само по етнос и раса, възраст, социално и материално положение, но преди всичко по пол.

Един от основните фактори – обособяващи и ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ е дискриминация на базата на пола.

Домашното насилие

Домашното насилие в ромското семейство е тема, която само на пръв поглед е лесна и еднозначна. Макар че всички етноси си имат специфики, свързани с начина, по който възприемат домашното насилие, ромите не са много по-различни от не-ромите.

Доказателство за това са резултатите от интервюта направени с **ромски жени** показващи, че жертвите на домашно насилие, **се опитват да запазят актовете на насилие колкото се може повече в тайна**. В реалността, социалната санкция на насилието се случва само в случаите, когато конфликтът е публично разкрит и заклеямен. Ако насилието остане съществуващо като публична тайна, но остане в семейството, то е социално приемливо.

Това се отнася в същата сила и за неромското семейство. Повечето от нас са чували или лично познават семейства, в които има домашно насилие /най-често физическо/, но насилието продължава да се пази ревностно в тайна и семейството го отрича, дори когато всички в блока или квартала знаят. Склонни сме да поощрим запазването на семейството, въпреки насилието, в името на децата, и го заклеяваме едва когато достигне драстични и жестоки форми.

Индикатори за наличието на домашно насилие в ромското семейство

- Понякога, потенциалните /и реалните/ насилници, за да се справят с гнева си в конкретния момент, напускат сцената на скандала. Те напускат дома за определен период от време, докато непрежението им спадне.

Това не е опит за овладяване на гневните и агресивните импулси, и съответно избягване на насилието в дома, а доказателство, че владеят ситуацията.

Те държат контрола у дома, от тях зависи дали ще има насилие или не.

Тази „техника“ се среща и в ромското и в не ромското семейство.

● Магията в ромската общност служи като метод за подкрепа на жертвите на домашно насилие. Ромите търсят помощ от свръхестествени сили, когато вече са признали пред себе си - насилието у дома като проблем.

Вярата в могъществото на магиите, гледачките, екстрасенси, когато има проблем и човек не може сам да го разреши, е много широко разпространена и сред не ромското население и обикновено е знак, че човек със своите „човешки способности“ не може да го разреши, затова използва други - свръхестествени.

● Семейството на жената-ромка служи за „кризисен център“ и често за подслон. Културалният модел обикновено възприема жената като търсеща закрила в своето семейство в ситуации на неразрешими проблеми, както и когато съпругът ѝ избухва и упражнява насилие. В някои случаи братята на жертвата се опитват да опосредстват конфликта и да улеснят засилването на семейните връзки. В други случаи свекървата се опитва да убеди жената да прости на мъжа си и да се върне вкъщи. Обикновено съпругът е този, който ходи след жена си и я убеждава да се върне обратно при него... Връщането в дома на родителите все още не означава развод. Рано или късно жената се връща при мъжа си, в името на децата и семейния престиж. След кратък период на мир, цикълът на насилие отново започва.

Така описаният модел за справяне с домашното насилие, с помощта на семейството и роднините от мъжки пол, е характерен и за всяко не-ромско семейство. Патриалхалният модел на българина, утвърждаващ запазването на семейството, на всяка цена, въпреки насилието, негласно толерира насилието в

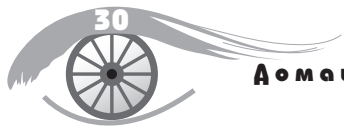
семейството и саможертвата най-често на жената в името на децата и брака.

● Най-често ромските жени, жертви на домашно насилие получават подкрепа от своите съседки. В случай на насилие това, съседите да се намесят е културално приемливо – съседите могат директно да влязат в къщата, за да прекратят насилието. Мрежите от съседски приятели служат за групова терапия, което позволява на жертвите да се оплакват, да търсят разбиране и съвет, да се зареждат с търпение да продължат да живеят с насилника.

Не ромските жени също използват съседския кръг като вариант за прекратяване на ситуацията на насилие, особено ако е през нощта или усетят сериозен риск за живота си и са много изплашени за себе и/или децата. Приятелският кръг също се използва за помощ и подкрепа много дълго време, преди пострадалата жена да се реши да потърси професионална помощ навън, нарушавайки мълчанието и пазената дълго тайна.

● Разводът е екстремна мярка за прекратяване на живота в насилие и е мярка, която рядко се практикува. Общността използва всички ресурси, за да запази институцията на брака – инструменти като обществено мнение се явяват най-силната бариера срещу развода. Жените знаят, че както децата им, така и те самите ще бъдат изключени от общността, към която принадлежат и ще бъдат маргинализирани в случай, че напуснат насилника.

И за не ромската жена разводът е последното нещо, което тя би предприела, за да прекрати насилието. За нея той е колкото полезен, толкова и вреден – общественото мнение /негласно/ осъжда жените, които не са успели да задържат мъжете си, да се справят сами с насилието, които са допуснали децата им да живеят без баща. За повечето жени развода означава, че вече сами ще се грижат за децата, както финансово, така и физически, което е изключително трудно за .

Всяка българска жена.

● Интервенцията на външни институции – полиция, съд или социални грижи – не е приемливо особено в случаи на по-леко физическо или психическо насилие.

Патриалхалните неписани норми подкрепят запазването на суверенитета и целостта на брака, семейството е издигнато в култ и запазването на неприкосновеността му е дълг на всичките му членове. Възпитани в тези морални норми, ромските и не ромски жени, не приемат за нормално вмешателството на външен човек или институция в семейството, дори когато има домашно насилие и те са негови жертви.

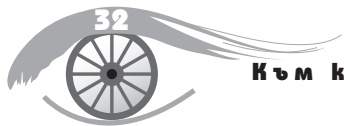
Вместо обобщение: При най-общо сравнение между мисленето и поведението при домашно насилие на ромските жени и не ромските жени, приликите се оказват много повече от разликите. Този парадоксален на пръв поглед извод се подкрепя при по-внимателно вглеждане в множеството детайли на проблема и реакции на „участниците“ в него. Всички те се наблюдават и потвърждават ежедневно, както от различните институции ангажирани при ситуации на домашно насилие, така и от нас самите, като „обикновени наблюдатели“ по силата на това къде и до кого живеем, или кои са наши приятели, роднини... Стига да сме по-чувствителни и да не си затваряме очите пред неприятния факт, че пред домашното насилие всички сме равни. Ресурсите ни за справяне, може да са индивидуални, но и също така много сходни. Ако има някакви разлики, то те биха могли да се обособят главно във времевото разминаване – може би, домашното насилие е приемливо и негласно подкрепяно в ромската култура по същия начин, по който то е било приемливо в близкото минало в не ромската културата на нашите родители и пра родители.

Към какво се стремим

Организации като нашата работят в полза на защита на правата хората – на жените, пострадали от насилие, както и за това правата на хората от малцинствени групи да не бъдат нарушавани. В помощ на дейността на нашата и други подобни организации, съществуват различни комисии за защита на правата на човека, които издават препоръки за това как можем да усъвършенстваме работата си в тази сфера. Поради това, спазвайки препоръките на Европейска комисия срещу расизма и нетолерантността, се стремим да:

- направим възможно осигуряването на правна помощ, както за не ромите, така и за ромите, когато са станали жертва на дискриминация и искат да получат удовлетворение в съда;
- следим специално за това да не бъде толерирана безнаказаността към хората, извършващи домашно насилие, без оглед на техния етнос;
- стремим се да осигуряваме правна помощ на пострадалите от домашно насилие хора;
- при взаимен интерес и желание организираме различни семинари и обучения за представителите на различни институции, с цел да се преодолеят предразсъдъците, водещи до дискриминация и да се повиши чувствителността към проблема – домашно насилие;
- даваме своя принос за поддържането на диалог между различните институции /полицията, съдебната администрация, местните власти и др./ и ромските общности при случаи на дискриминация и/или домашно насилие;

Дискриминацията е проблем не само на ромския етнос. От проблема ежедневно страдат всички етноси, които са принудени да живеят и работят на едно и също място. Дискриминацията отразява общата трудност да живеем и функционираме с другия, с различния от нас, когото не познаваме и може би се страхуваме да опознаем. Подведени от собствените си предрасъдъци ние допускаме дискриминацията в нашия живот и се привръщаме едновременно в дискриминиращи и дискриминирани. Нашата грешка се връща като бумеранг отново при нас и ни превръща в потърпевши.

Нашите смели надежди.../Вместо заключение/

Знанието, което придобихме ние, докато подготвахме тази книжка, и вие, докато я четяхте, е съвсем малка част от това, което може да се каже за ромския етнос, за дискриминацията, за домашното насилие. Надяваме се обаче, че, затваряйки тази книжка, ще се чувствате „отворени“.

Отворени към това да приемем алтернативна гледна точка и да погледнем от може би нова позиция една цяла общност от хора.

Отворени, за да усетим това, което стои зад думата „роми“.

Отворени към това да признаем пред себе си предрасъдъците, които вероятно ни пречат да погледнем на ромите като на хора от **различен** етнос, но с **подобни** на нашите трудности.

Съдебни решения и прецеденти в България

Според годишният доклад на Българския Хелсински Комитет за 2005 година, през изминалата година продължава съдебното прилагане на Закона за защита срещу дискриминацията (ЗЗД). Бяха постановени няколко значими първоинстанционни съдебни решения по дела за защита на роми от расова дискриминация. За пръв път не само в България, но и в Европа съд установи расова сегрегация на ромски деца в училище. Софийският районен съд се произнесе, че софийското 103-о училище в ромския квартал „Филиповци“, в което учат единствено ромски деца, е расово сегрегирано в нарушение на закона. Съдът установи, че тези органи, които са длъжни да взимат мерки да не допускат сегрегация в образованието, са бездействали, като отрицателните последици от това положение за обществото са огромни. Делото бе заведено от името на Европейския център за правата на ромите, международна организация, работеща в обществен интерес, на основание специалното право на такива организации да водят антидискриминационни дела в обществен интерес.

За пръв път беше осъдена Прокуратурата на България за дискриминация срещу роми. С това си решение Софийският районен съд установи прецедент, като постанови, че изявления от страна на магистрат, изразяващи негативно, пренебрежително отношение към ромите като етническа група, съставляват нарушение на Конституцията и международното право. Изявленията на прокурора са направени в текста на официално прокурорско постановление, с което се прекратява разследването по повод на смъртта на ром. Делото бе заведено и спечелено от братя на загиналия, който също пострадал заедно с майка си при трагичния инцидент.

Според доклада, случаят разкрива значим проблем на българската система на наказателно правораздаване, която системно дискриминира ромите, като ги оставя беззащитни, когато са жертви на престъпления, а ги преследва непропорционално с урово, когато са обвинени за извършителни.

Бележки в края /само за по-любознателните/

- 1. „Роми“** е българизирана форма на ромб, самоназванието на част от циганите (от гръцки – загател). Те са етническа общност, вероятно произлизаща от северозападните части на Индийския полуостров, живееща днес в целия свят, най-вече в Европа. Общият им брой се оценява между 5 и 10 милиона души.
- 2.** Приема се, че **„роми“** произлиза от гревната индийска дума „рдоми“, с която са назовавани ковачите и музикантите, все дейности, свързани с пътуване, с които са се прелитавали в чергарския си живот циганите.
- 3.** Думата **„циганин“** произлиза от думата Египет Єgυpt (gyp) и хората просто ги наричали цигани. По това време тази дума не е имала негативна конотация, а просто е и дентифицирала група хора.
- 4.** Според други извори **„цигани“** произлиза от гръцки и означава дуалист; като самите роми частично са я възприели, но единствено под социалния натиск и без много ясно съзнание за точното ѝ значение. Думата вече се използва с негативна конотация и по този начин е била използвана по-късно и от нацистка Германия.

Според най-разпространената версия, в България ромите идват през 11-12 век през Византия. Според Европейският Център по правата на ромите в България в момента живеят 1,500,000 роми.

В България ромските общности се делят на различни групи и подгрупи, различаващи се предимно по говоримия от тях диалект и традиционен мъжки занаят. Петте основни групи: гаскане рома, хорахане рома, калдерашя, калайджес и лудари са значително обособени една от друга .

Тъй като ромите са разпръснати, тяхната култура и социална организация варират значително. Важна характеристика навсякъде обаче е силното им чувство за групова идентичност. Ромската култура набляга на святостта на своите традиции, които се противопоставят с тези на външния свят. На контакта с не-роми се гледа като на потенциално омърсяващ, вярване, което може би произлиза от религиозните вярвания на ромските деди. Други обединителна сила е техният ромски език, който се състои от редица диалекти на индо-европейски езици. Повечето роми говорят на ромски, а някои говорят местният език с примеси на ромски. Ромският е по-скоро говорим, отколкото писмен език.

Много роми са приели начина на живот и религиите, които преобладават в мястото, където те живеят. Но всички те поддържат силно чувство за групова идентичност и комуникират помежду си на ромски език. Ромите гледат на хората извън тяхната общност като на нечисти хора и бракът с човек извън този произход е забранен. Родителите уреждат браковете и момичетата могат да бъдат давани за брак на 12 години. Сексуалните връзки извън брака не са позволени. Възрастните хора са почитани. Ромите често могат да бъдат доста потайни относно тяхната култура, тъй като тайнствеността е начин да се избегне нечистотата. Поради това е трудно за външни хора да спечелят доверието и респекта на обществото или обществото да може да достигне до някакво разбиране относно начина, по който те живеят. Тази тайнственост е една от причините, поради която хората от мнозинството нямат доверие в ромското общество.

Съдбата им в приемните родини на ромите не е лека: известно е, че в повечето страни с ромско присъствие, както основното население, така и циганските малцинства поддържат съзнателна изолация едни от други в много области от своя живот. Често дистанцията се превръща в дискриминация.
